

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Savolainen, Ulla; Koskinen-Koivisto, Eerika; Hytönen, Kirsi-Maria

Title: Muistitietotutkimus, folkloristiikka ja etnologia

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Ulla Savolainen, Riikka Taavetti ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:


Savolainen, U., Koskinen-Koivisto, E., & Hytönen, K.-M. (2022). Muistitietotutkimus, folkloristiikka ja etnologia. In U. Savolainen, & R. Taavetti (Eds.), Muistitietotutkimuksen paikka : teorit, käytännöt ja muutos (pp. 289-308). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1478. <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/skst.1478/>

Muistitietotutkimus, folkloristiikka ja etnologia


Ulla Savolainen

 <https://orcid.org/0000-0002-7995-416X>

Eerika Koskinen-Koivisto

 <https://orcid.org/0000-0001-9056-4982>

Kirsi-Maria Hytönen

 <https://orcid.org/0000-0003-3460-7508>

Suomessa muistitietotutkimuksen yhteydet folkloristiikkaan ja etnologiaan ovat aina olleet vahvat. Tämä on kiinnostavaa, sillä kansainvälisesti *oral history* -tutkimusta hahmotetaan ja määritellään usein kaikkein tyyppisimminkin suhteessa historian tutkimukseen, vaikka yhteydet kulttuurien tutkimuksen alojen, kuten folkloristiikan ja etnologian (tai kansatieteen)¹ sekä kirjallisuuden- ja kertomuksen tutkimuksen näkökulmiin havaittiin myös varhain (esim. Portelli 1991, 48–50; Peltonen 1996). Folkloristiikkaa ja etnologiaa yhdistää toisiinsa kiinnostus ”tavallisten

1 Suomessa etnologiaksi nimetty tieteenala on enemmän tai vähemmän suora jatkumo kansatieteen oppialalle, vaikka sen profiili on laajempi. Suomessa, kuten myös esimerkiksi Baltian maissa, folkloristiikka ja etnologia ovat olleet erilliset oppialat, mutta kaikissa maissa samanlaista oppiainejakoa ei ole. Yhdysvalloissa oppialojen yleisnimityksenä on tyyppisesti *folklore studies* kun taas Keski- ja Länsi-Euroopassa käytetään tyyppisesti nimitystä *European ethnology*. Myös kulttuuriantropologian, folkloristiikan ja etnologian rajat ovat häilyvät sekä maa-, tutkija- ja instituutiориippuvaiset. Oppiainerajat ja -nimitykset eivät olekaan absoluuttisia, vaan eri maiden traditiot sekä yliopistopoliitiikka ovat vaikuttaneet niihin.

ihmisten” tai ”kansan” omaehtoisia ilmaisutraditioita, maailmankuvaa ja arkea kohtaan. Muistitietotutkimuksen kanssa oppiaineilla on yhteistä kiinnostus kulttuurin omaehtoiseen ja jokapäiväisiin tulkintoihin, ilmaisuihin ja käytäntöihin. Riippumatta maa- ja yliopistokohtaisista tieteenalanimityksistä tai oppiainejaoista, eräs nykypäivän folkloristiikka ja etnologiaa (sekä antropologiaa) yhdistävä tekijä on etnografinen tutkimusote.

Monien muiden uudehkojen tutkimussuuntausten tapaan muistitietotutkimus sijoittuu useiden tieteenalojen kuten historian tutkimuksen, etnologian ja folkloristiikan alueille ja niiden väliin. Suomalaisen muistitietotutkimuksen moniulotteisuutta lisää se, että vakiintuneiden tieteenalojen lisäksi se kytkeytyy muihin monitieteisiin tutkimuskenttiin, kuten kulttuuriseen muistitutkimukseen ja kertomuksetutkimukseen. Tätä eklektisyyttä voidaan pitää yhtäältä muistitietotutkimuksen vahvuutena. Muistiin, muistamiseen sekä historian tulkintoihin liittyvät ilmiöt eivät tyypillisesti sijoitu ongelmitta yhden tieteenalalan alueelle, vaan niiden ymmärtäminen edellyttää moninaisia ja useiden tieteenalojen alueille paikantuvia teoreettisia ja menetelmällisiä näkökulmia. Tieteenalojen ja tutkimussuuntausten kohtaamisesta voi myös syntyä uudenlaisia ja yllättäviä innovaatioita. Toisaalta eklektisyyteen liittyy tiettyjä vaaroja. Muistitietotutkimukseen sisältyvien ja kytkeytyvien lähtökohtien heterogeenisyys ja hybridisyys voivat liiallisesti häivyttää näkyvistä tieteenalojen ja tutkimussuuntausten keskenään erilaisia ja joskus jopa yhteensovittamattomia tai ristiriitaisia lähtökohtia ja tiedonintressejä. Pahimmillaan tämän sivuuttaminen voi johtaa tarkasteltavien ilmiöiden huolimattomaan hahmottamiseen tai jopa toisesta näkökulmasta tehtyjen tutkimusten virheelliseen tulkintaan.

Muistitietotutkimuksen kiinnostuksen kohteena on moniäänisyys ja kokemuksista tehdyt tulkinnat: miksi haastateltavat muistavat kuten muistavat tai kertovat kuten kertovat, miksi kertomukset mahdollisesti eroavat toisistaan ja milloin muisteleminen yhdistää ja kertomukset toistuvat samanlaisina. Muistitietotutkijalle tyypillisiä tapoja analysoida aineistoaan voisi jaotella myös 1) haastattelun tai muun kerronnan temaattiseen sisältöön, 2) kerronnan muotoon ja keinoihin sekä 3) kerrontatilanteen vuorovaikutukseen ja viestinnällisiin aspekteihin keskittyvik-

si tavoiksi (ks. myös Fingerroos & Haanpää 2006). Muistitietotutkijat osallistuvat tutkimustehtävästään riippuen esimerkiksi kertomuksen-, historian- tai taiteentutkimuksen sekä antropologian tai yhteiskuntatieteiden keskusteluihin omista näkökulmistaan keskittyen esimerkiksi muistamisen, unohtamisen, vaikenemisen, kertomisen ja intersubjektiivisuuden merkityksiin.

Tässä luvussa² tavoitteemme on avata tätä muistitietotutkimukseen olennaisesti kytkeytyvää moninaisuutta tarkastelemalla suomalaisen muistitietotutkimuksen suhdetta folkloristiikan ja etnologian toisiaan lähellä oleviin tutkimusperinteisiin ja menetelmiin sekä oppihistorian että nykypäivän valossa. Kysymme, minkälaisia yhteyksiä ja eroja tieteenalojen välillä on nähtävissä. Lisäksi jäsenämme muistitietotutkimuksen ja etnografisen tutkimusotteen suhteutumista toisiinsa sekä niiden erityispiirteitä, eroja ja yhtäläisyyksiä. Tarkastelussamme painottuu suomalainen tutkimuskonteksti, tosin osana laajempaa kansainvälistä kenttää. Esitämme, että tieteenalojen ja tutkimussuuntausten välisten suhteiden avaaminen auttaa ymmärtämään muistitietotutkimuksen lähtökohtia sekä oppihistoriaa. Tämä ymmärrys ei ainoastaan lisää tietoa muistitietotutkimuksen taustoista, vaan se on uudenlaisten tiedollisesti kestävien metodologisten innovaatioiden syntyminen edellytys.

Folkloristiikan ja etnologian kiinnostus muistitietoon

Suomessa muistitiedosta kiinnostuttiin folkloristiikan ja etnologian piirissä 1980-luvulla ja sen asema vakiintui 1990-luvulla. Pohdinnat muistitiedon suullisuudesta, kirjallisuudesta ja omakohtaisuudesta kytkeytyivät folkloristiikan ja etnologian tutkimushistoriasta juontuviin kysymyksenasetteluihin. Suullisen ja kirjallisen sekä kollektiivisen, luovan ja omakohtaisen väliset erottelut ovat pitkään olleet folkloristiikan

2 Kirsi-Maria Hytösen tutkimustyön rahoittaja on Koneen säätiö. Eerika Koskinen-Koiviston tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa SENSOMEMO-hanketta (pääötösnunero 334247). Ulla Savolaisen tutkimustyö liittyy Suomen Akatemian tutkijatohtoriprojektiin "Memory Unchained" (pääötösnunero 308661) sekä Helsingin yliopiston kolmivuotiseen tutkimushankkeeseen "Transnational Memory Cultures of Ingrian Finns".

ja kansatieteen tutkimuskohteen määrittelyn keskiössä. Folkloristiikan – tai kansanrunoudentutkimuksen, kuten oppialaa ennen kutsuttiin – tyypillinen tutkimuskohde on ollut kansanperinne, folklore. Se miellettiin 1900-luvun jälkimmäiselle puoliskolle asti pitkälti ennen kaikkea suullisena sekä selkeärajaista yhteisöä ja usein sen menneisyyttä heijastavana. Folklore ymmärrettiin ”kansan” sukupolvien yli suullisesti kantamana perinteenä sekä yhteisön henkisen perinnön ilmauksena, vaikka suullisen runouden tutkimus tapahtui pääosin kirjoitettujen tallenteiden tai tulkintojen pohjalta. (Esim. Anttonen 2005.) Folklore miellettiin suulliseksi ja kollektiiviseksi, kun taas kirjoittamalla tuotetut tai omakohtaisia kokemuksia ja elämää käsittelevät ilmaisut edustivat pikemminkin luovan yksilön hengentuotetta. Myös kansatieteen piirissä sen klassista tutkimuskohdetta, materiaalista kansankulttuuria, lähestyttiin samankaltaisista lähtökohdista dokumentoiden, kartoittaen ja kuvaillen sen erilaisia ilmentymiä ja leviämistä (Löfgren 1997; 2012). Sekä kansatieteen että folkloristiikan tieteenalojen tiedonintressit olivat pitkään typologisia, funktionaalisia ja historiallistavia sen sijaan, että huomio olisi painottunut perinteeksi nimettyjen ilmiöiden merkitykseen käyttäjilleen.

Muistitietotutkimuksen kehkeytyminen ja vakiintuminen osaksi folkloristiikkaa ja etnologiaa kytkeytyy tieteenalojen paradigman murrokseen, joka tapahtui 1900-luvun toisella puoliskolla. 1960-luvulla folkloristiikan piirissä alkoi *folklore*-termin ja sen kantamien ideologisten merkitysten kriittinen purkaminen. *Folklore* sitoo yhteen ryhmän (*folk*, ’kansa’) sekä sen perimätiedon (*lore*), joka ikään kuin myös heijastaa tätä ryhmää ja sen menneisyyttä. Tutkimuksessa alettiin purkaa sitä, että *kansanperinne*- ja *folklore* -termit kytkeytyvät keskeisesti eurooppalaiseen modernisaatioon ja siihen liittyvään ideologiaan, nationalismiin. Terminä ne ovatkin lähtökohtaisesti ideologisia. (Esim. Anttonen 2005; Noyes 2012.) Folkloristiikan piirissä tämä itsekritiikki johti oppialan lähtökohtien purkamisen siirtymiseen monella tapaa tutkimuksen keskiöön. Kuten filosofi Inkeri Koskinen (2015, 41, 56) on todennut, folkloristiikalle nationalistinen menneisyys muodostui samankaltaiseksi pysyväksi reflektion kohteeksi kuin kolonialismi antropologialle. Kansatieteessä oppialan ideologista historiaa purettiin erityisesti erittelemällä

kansa-termiin sisältyviä merkityksiä ja keskustelemalla uusista tutkimuskohteista ja -otteista 1990-luvulla (Sääskilahti 1997, mm. 93–97; Lehtonen 2005; ks. myös Snellman 1996).

Osana näitä muutoksia 1960-luvulla niin kutsutun performanssi-koulukunnan ajatukset alkoivat vakiintua osaksi folkloristiikkaa, ensin Yhdysvalloissa ja sittemmin Suomessa. Performanssikoulukunnan keskeinen ajatus oli se, että folklore ei niinkään kuvasta yhteisöllistä identiteettiä kuin luo sitä (esim. Bauman 1972). Perinteiseksi mielletyn sisällön sijaan folkloren ytimessä katsottiin olevan jaetut ja merkityksiä kantavat ilmaisun muodot, joita ihmiset soveltavat erilaisissa esityksissä. Näkökulma vaihtui tuotteesta tekemiseen, kollektiivista yksilöihin ja säilyttämisestä luovuuteen. (Noyes 2012.) Konkreettisesti paradigman muutos merkitsi myös etnografisen tutkimusotteen yleistymistä. Ihanteeksi tulikin, että tutkittavia ilmiöitä tulisi pyrkiä tutkimaan niiden tuottamisen konteksteissa. Sittemmin monitulkintainen vernakulaarin käsite, joka tyypillisesti suomennetaan 'omaehtoiseksi' tai 'kansanomaiseksi', on noussut keskeiseksi folkloristiikan tutkimuskohteen määrittelyssä. Nykyään vernakulaarilla viitataan usein hybrideihin ilmaisun muotoihin, joissa institutionalisoidut ja "epäviralliset" tyylipiirteet ja kentät sekoittuvat ja kohtaavat (Bauman 2008; Goldstein & Shuman 2012; Noyes 2012; Fingerroos & Hämäläinen & Savolainen 2020; muistitietotutkimuksen yhteydessä, ks. esim. Heimo 2014a; Savolainen & Lukin & Heimo 2020). Muistelua ja muistitiedon tuottamista sekä niihin kytkeytyviä moninaisia lähteitä sekä ilmaisun keinoja ja kanavia yhdisteleviä luovia käytäntöjä voidaankin pitää Anne Heimon (2014a) sanoin omaehtoisena tai vernakulaarina historiantuottamisena.

Samoihin aikoihin 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla kansatiede alkoi siirtyä pois typologisoivasta ja historioivasta tutkimusotteesta, joka ymmärrettiin yhtä lailla ideologiseksi. Sitä seurasi laajempi poststruktuurialistinen paradigma ja siihen liittyvä hermeneuttinen käänne, jotka siirsivät etnologian fokuksen materiaalisen kulttuurin tutkimuksesta merkitysten tutkimukseen (Löfgren 1997; 2012; Lönnqvist 1999). Suomalaisessa kansatieteessä nämä paradigman murroksen vaikutukset näkyivät viiveellä. 1990-luvulla ilmestyi useita väitöskirjoja, joissa käsiteltiin valtasuhteita, sukupuolta, luokkaa ja sukupolvia sekä muistami-

sen problematiikkaa (esim. Korkiakangas 1996; Snellman 1996; Olsson 1999; Helsti 2000). Muistitietoa etnologian tutkimuskohteena ja -otteena määritteli erityisesti Pirjo Korkiakangas (1996; 1999; 2006), joka tarkasteli muistelua ja muistia myös psykologisesta näkökulmasta. Hänen tutkimusotteessaan korostuu yksilön ja yhteisön muistin välinen suhde. Sukupuoleen ja luokkaan liittyvät kysymykset ovat edelleen tänä päivänä etnologisen muistitietotutkimuksen keskiössä (esim. Koskinen-Koivisto 2014; Hytönen 2014; Turunen 2016; Vanha-Similä 2017).

Nämä murrokset folkloristiikassa ja etnologiassa ennakoivat ja pohjustivat muistitietotutkimuksen vakiintumista osaksi oppialoja Suomessa. Folklorea ei enää määritelty yksinomaan kollektiivisuuden tai anonyymiyden kriteerein eikä materiaalinen kulttuuri enää ollut kansatieteen ensisijainen tutkimuskohde. Tämän vuoksi muistelukerronta lähtökohtaisesti omakohtaisena ja omaehtoisena tai vernakulaarina ilmaisuna sopi hyvin oppialojen tutkimuskohteeksi.

Folkloristinen ja etnologinen muistitietotutkimus nyt

Johtuen monipuolisten tutkimusaineistojen käytöstä sekä monitieteisestä soveltamisalasta Suomessa *oral history* -tutkimussuuntaa alettiin kutsua *muistitietotutkimukseksi* tai *muistitietohistoriaksi* suoran käännöksen *suullinen historia* sijaan. Vaikka *muistitieto* ei terminä ota kantaa tutkimusaineistojen suullisuuteen tai kirjallisuuteen, sen merkitys kytkeytyy *oral history* -tutkimuksen juuriin historian tutkimuksen piirissä. Kansainvälisesti *oral history* -tutkimus syntyikin yhdessä mielessä vastaliikkeenä historian tutkimuksen konventiolle suosia luotettavuuden perusteella kirjallisia lähteitä suullisten sijaan. Myös termissä *muistitieto* korostuu tieto- ja lähdearvo, minkä vuoksi sen rinnalla on käytetty ilmaisumuotoa painottavaa termiä *muistelukerronta*. Taina Ukkosen (2000, 15) paljon toistetun jäsennyksen mukaan muistitietoa voidaankin lähestyä joko lähteenä tai kohteena.

Kuten jo aiemmin todettiin, folkloristiikan ja etnologian tutkimuskohteiden määrittelyssä jaottelut kollektiivisen ja yksilöllisen tai kansanomaisten ja institutionaalisen välillä ovat muuttaneet jossain määrin

merkitystään. Tästä huolimatta näiden alojen piirissä tehtävässä muistitietotutkimuksessa on pohdittu runsaasti yksilön ja yhteisön muistin ja muistamisen tapojen eroja ja yhteyksiä, kuten myös kysymyksiä kansanomaisuudesta ja institutionaalisuudesta sekä niihin kytkeytyvistä skaa-loista ja arvonannon dynamiikoista. Monitieteisessä muistitietotutkimuksessa näitä kysymyksiä ovat käsitelleet niin etnologit, folkloristit ja historiantutkijatkin erilaisin käsittein ja erilaisista näkökulmista. Muistitiedon ja muistitietohistorian lisäksi on puhuttu muun muassa kansanomaisesta historiasta (Knuuttila 1984; Kalela 1984; 1993; ks. myös Heimo 2010a ja 2010b; 2014a; Knuuttila & Vakimo tässä teoksessa), sosiaalisesta, yhteisestä, kollektiivisesta ja kulttuurisesta muistista (esim. Peltonen 1996; Korkiakangas 1996; Helsti 2000; Latvala 2005; Heimo 2010a; Savolainen 2015; Naarminen 2018; Taavetti 2018) tai omaehtoisesta historiantuottamisesta ja muistamisesta (Heimo 2014a; 2014b; 2017). Näiden käsitteiden ja näkökulmien kautta on tarkasteltu omakohtaisen ja kollektiivisen muistamisen suhteita sekä sitä, miten yhteisesti merkitsevä, jaettu menneisyys avautuu yksilöiden muistamisessa ja miten omakohtainen kokemus tuottaa ymmärrystä ja tietoa menneisyydestä myös laajemmin. Niiden kautta on muun muassa eritelty muistitiedon suhdetta paikallisiin ja ylipaikallisiin konteksteihin ja niiden vuorovaikutukseen sekä pohdittu auktoriteetin ja vallan kysymyksiä, sitä kenen käsitys menneisyydestä nousee esiin ja otetaan huomioon kussakin tilanteessa (esim. Peltonen 1996; Pöysä 1997; Heimo 2010a; Strandén 2013).

Folkloristisessa ja etnologisessa muistitietotutkimuksessa yksilöiden omakohtaisten muistojen, kokemusten ja kertomusten suhteutumista jaettuun ja kollektiiviseen on käsitteellistetty ja analysoitu monitieteisen kertomuksen tutkimuksen lähestymistapoja soveltamalla. Tällöin huomio on kiinnittynyt muun muassa elämänkerrontaan, pieniin ja suuriin kertomuksiin, hallitseviin ja vastakertomuksiin sekä muistelukerronnan narratiivisiin ja poeettisiin piirteisiin. Elämänkerronta tarkoittaa prosessia, jossa yksilöt rakentavat elämästään sekä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välisistä suhteista tulkintaa kertomuksen keinoin (esim. Koskinen-Koivisto 2014, 14, 24). Suurilla ja pienillä kertomuksilla taas viitataan kertomuksiin yhtäältä laajojen maailmankuvien tai identi-

teettien representaatioina ja toisaalta kertomusten käyttöön arkisen tai ruohonjuuritason vuorovaikutuksessa ja merkitysten luomisessa (Bamberg 2006; Bamberg & Georgakopolou 2008; Salmi-Niklander 2009). Tämän lisäksi suurten ja pienten kertomusten käsitteitä on käytetty yksilöiden kokemusten ja kulttuuristen mallien ja tulkintojen tarkasteluun (ks. esim. Hytönen 2014; Koskinen-Koivisto 2014; Marander-Eklund 2014; Koskinen-Koivisto & Marander-Eklund 2016).

Elämäkerronnan lisäksi hallitsevan ja vastakertomuksen käsitteillä (*master narrative, counter narrative*) on jäsennetty kertomusten retorisia, instrumentaalisia ja kommunikatiivisia funktioita sekä suhteutumista toisiin kertomuksiin (esim. Kinnunen 2013; Savolainen 2015, 88–92, 346–362) Muistelukerronnan narratiivisten ja poeettisten piirteiden analyysissä huomio on kiinnittynyt muun muassa kerronnan aikatasoihin ja näkökulmiin, genreihin ja intertekstuaalisuuteen sekä kerronnan sisältämiin vertauskuviin ja rinnastuksiin. Tällöin on analysoitu esimerkiksi muistelukerronnan viestinnällisiä ja retorisia merkityksiä. (Ks. esim. Peltonen 1996; 2003; Salmi-Niklander 2004; Latvala 2005; Pöysä 2009; 2015; Savolainen 2015; 2017b). Pikemminkin kuin selkeärajaisiksi kertomuksiksi tai tietynlaisiksi tulkinnoiksi tietyistä tapahtumista, muistitieto ja muistelukerronta hahmottuvat näistä näkökulmista toiminnaksi, jossa tulkintoja ja kertomuksia menneisyyden tapahtumista ja kokemuksista suhteutetaan toisiin merkityksiä tuottavalla tavalla. Toisin sanoen muistelukerronta hahmottuu luovana ilmaisuna ja toimintana pikemminkin kuin tuotteena.

Yksi keskeinen kerrotun menneisyyden tarkastelun väline on nostalgian käsite. Lapsuuden muistelua tutkineen etnologi Pirjo Korkiakankaan mukaan nostalgia merkitsee tänä päivänä muisteluun liittyvää mielihyvää ja nautiskelua. Nostalgia liittyy häviämässä olevaan tai jo kadotettuun aikaan tai paikkaan – kuviteltuun tai todelliseen. Positiivinen tunnelataus onkin oleellinen osa nostalgiaa. (Korkiakangas 1996, 37.) Nostalginen muistaminen liittyy muistelukerronnan prosessimaiseen luonteeseen: usein nostalginen kerronta tukee hallitsevaa suurta kertomusta ja silottaa vastakertomuksia (Hytönen 2013). Sitä onkin hedelmällistä lähestyä kerronnan keinona, jonka avulla voidaan osoittaa epäkohtia nykyisyydessä ja rakentaa yhteisöllisyyttä (Koskinen-Koivisto 2016).

Nostalgiset kertomukset kietoutuvat monin tavoin yhteisölliseen ja kulttuuriseen muistiin sekä muistin politiikkaan. Menneisyyden kuvia rakentavissa tv-sarjoissa ja elokuvissa hyödynnetään yleisön kaipuuta nostalgisoida menneitä aikoja (Kuusi 2007; Hytönen 2014, 31). Suomalaiset muistitietotutkijat ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi luovutetun Karjalan (esim. Fingerroos 2010; Savolainen 2015) ja 1950-luvun nostalgiseen muisteluun ja esittämiseen (esim. Kuusi 2007; Marander-Eklund 2014).

Kertomuksen tutkimuksen näkökulmien lisäksi *oral history* -tutkimuksen lähestymistavat kietoutuivat suomalaisessa folkloristisessa ja etnologisessa muistitietotutkimuksessa jo varhaisessa vaiheessa yhteen kulttuurisen muistitutkimuksen näkökulmien kanssa (esim. Korkiakangas 1996; Peltonen 1996). Sittemmin näiden yhteyksien ja erojen eksplisiittinen reflektointi on lisääntynyt (esim. Heimo 2010a; 2016; Savolainen 2020). Folkloristien tutkimuksissa kulttuurisen muistitutkimuksen näkökulmat näkyvät erityisesti kiinnostuksena muistin medioiden eli välineiden ja välittymisen kysymyksiin (esim. Heimo 2014a; 2017; Savolainen & Lukin & Heimo 2020), joita kulttuurisessa muistitutkimuksen piirissä on kehitetty viestinnän ja mediatutkimuksen teorioita soveltamalla (esim. Erll & Rigney 2009). Muistitietotutkimuksen kontekstissa tämä kiinnostus voidaan nähdä luontevana jatkona kertomuksen ja kerronnan tutkimuksesta ammentaville näkökulmille. Suomessa muistin medioita koskevassa keskustelussa keskeisessä roolissa ovat olleet Anne Heimon tutkimukset internetin erilaisissa kanavissa tapahtuvasta omaehtoisesta muistamisesta ja muistitiedosta (esim. Heimo 2010b; 2014a; 2014b, 2017). Muistitietotutkimuksen näkökulmasta keskeistä on, että mediat ovat aktiivisia kanavia, jotka samalla kantavat, tuottavat ja mahdollistavat tietynlaisia merkityksiä. Ei ole yhdentekevää, minkä median kautta muistitietoa välitetään, vaan media osallistuu aktiivisesti merkitysten tuottamiseen. Välittymisen kysymykset kytkeytyvätkin tiiviisti folkloristiikan keskiössä oleviin keskusteluihin (inter)tekstuaalisuudesta, genrestä ja poetiikasta sekä ilmaisun muotojen ja sisältöjen kiertelystä.

Sekä folkloristit että etnologit ovat tutkineet 2000-luvulla erilaisia muistamisen ilmentymiä ja kohteita, muistin paikkoja ja näyttämöitä

sekä muistoesineitä, jotka tulevat esiin muistelussa ja kerronnassa. Kiinnostus on kohdistunut esimerkiksi paikkoihin, muistomerkkeihin ja -rituaaleihin (esim. Peltonen 2003; Kortelainen 2008; Fingerroos 2010; Heimo 2010a; Lukin 2011) sekä esineisiin kerrotun muistitiedon talentajina ja mahdollistajina (esim. Savolainen 2015, 226–228; 2020). Sittenmuistin materiaalisen ja diskursiivisen ulottuvuuden välisiä yhteyksiä sekä materian toimijuutta on alettu analysoida ja teoretisoida enemmän (Kuusisto-Arponen & Savolainen 2016; Sääsilahti 2016; Koskinen-Koivisto & Thomas 2018; Savolainen & Lukin & Heimo 2020). Muistitiedon materiaalisuutta on alettu pohtia enenevässä määrin myös affektien, tunteiden ja aistien näkökulmasta (Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen 2017; Savolainen 2015, 215–314; Hytönen & Malinen 2018; Koskinen-Koivisto & Seitsonen 2019). Vaikeiden menneisyyksien ja esimerkiksi traumaattisten sotakokemusten käsittelyä on tutkittu myös kulttuuriperinnöntutkimuksen tai taiteen tutkimuksen näkökulmista ammentamalla. Tällöin on analysoitu muun muassa kirjallisuutta ja elokuvaa sekä erilaisia materiaaliseen kulttuuriin liittyviä ilmaisumuotoja, kuten museonäyttelyitä tai esineiden keräilyä (esim. Hiltunen & Sääsilahti 2017; Koskinen-Koivisto & Thomas 2018; Savolainen tässä teoksessa). Muistojen ja kokemusten artikulaatioiden ohella muistitietotutkimusta tekevät folkloristit ja etnologit ovat pohtineet myös vaikenemista ja hiljaisuuksia: sitä, mistä ei haluta tai osata kertoa (Peltonen 2009; Sääsilahti 2013; Marander-Eklund 2014; Savolainen 2017a; Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen 2017; Laurén 2018; ks. myös Seljamaa & Siim 2016).

Muistitietotutkimus ja etnografinen tutkimusote

Keskeinen folkloristiikkaa ja etnologiaa yhdistävä tekijä on etnografinen tutkimusote, jonka juuret ovat antropologiassa ja sosiologiassa. Etnografia-termillä viitataan yhtäältä aineistonkeruun tapaan ja analysoinnin menetelmiin ja toisaalta näiden representaatioon (tyypillisesti kirjallisessa muodossa) tai koko tutkimusprosessiin. Anna Rastaa (2010, 65) mukaan etnografinen tutkimusote ei ole ainoastaan kenttätyötä painot-

tava metodi vaan erityinen tiedon tuottamisen tapa, jossa tieto rakentuu tutkijan ja tutkittavien, moninaisten aineistotyyppien sekä empirian ja teorian refleksiivisessä dialogissa. Etnografisen tutkimusotteen keskeinen piirre on pyrkimys tunnistaa ja tulkita sosiaalisia arvoja, käytäntöjä ja diskursseja tarkastelemalla kulttuurin mikrotasoa ja sen tekstejä (Geertz 1973). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavia ilmiöitä – olivatpa ne performansseja, kertomuksia, käytäntöjä tai muunlaista toimintaa – pyritään tulkitsemaan suhteessa niihin sosiaaliin ja kulttuurisiin konteksteihin, jossa ne ilmenevät. Usein tämä vaatii tutkijalta aikaa ja kenttätöitä tutkittavien parissa (Rastas 2010, 65). Vaikka etnografia usein assosioituu nimenomaan kenttätyö- ja haastattelumenetelmiin, myös arkistoaineistoja ja muita historiallisia dokumentteja voidaan tutkia etnografisista lähtökohdista käsin (esim. Kurki 2002; Fenske 2007; Lennartsson 2011; Kotilainen 2018). Nykyään etnografiselle tutkimusotteelle on keskeistä erilaisten valtasuhteiden sekä etnografian ja kolonialismin historiallisten ja nykyisten kytkösten pohdinta ja purkaminen.

Etnografisessa tutkimuksessa käytetään keskeisinä aineistonkeruun menetelminä osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja. Anna Rastas (2010, 67–68) on todennut, että yhdenkin etnografisen tutkimuksen puitteissa haastatteluja voidaan tuottaa monilla eri menetelmillä, minkä lisäksi rajanveto haastattelun ja esimerkiksi keskustelun välillä voi olla tulkinnanvarainen. Hän jatkaa, että etnografiselle tutkimusotteelle ominaisesta tiedon tuottamisen vuorovaikutteisuudesta johtuen haastattelumenetelmiä ja haastattelujen toteutusta ei välttämättä ole mahdollista tai edes mielekästä suunnitella valmiiksi etukäteen. Osallistuvan havainnoinnin lisäksi haastattelutilanteiden dokumentointi kenttäpäiväkirjaan tuottaakin tutkimuksen keskeisen aineiston (Murchison 2010). Viime aikoina myös aistietnografiaksi nimetty lähestymistapa, joka kiinnittää huomiota aistien osuuteen etnografisissa tutkimus-, analyysi- ja esityskäytännöissä on ollut nousussa (esim. Pink 2009). Muistitietotutkimuksessa keskeisiä menetelmiä ovat haastattelemine sekä haastattelunauhoitteiden, haastattelunauhojen litteraatioiden tai kirjoitettujen muisteluaineistojen analysointi. Tutkija kirjoittaa muistiinpanoja usein myös muistitieto-haastatteluiden yhteydessä, ja kenttäpäiväkirjan kirjoit-

taminen voi tukea tutkijan työtä etenkin laajojen haastatteluaineistojen keruun aikana.

Muistitietotutkimuksen ja etnografisen lähestymistavan eroa voisi pelkistää luonnehtia siten, että etnografiassa havainnoinnin kohteena on usein ensi sijassa nykyhetki, kun taas muistitutkimuksessa tarkastelussa painottuvat muistitiedon aikakerrostumat ja niiden suhde nykyisyyteen. Se, kohdistuuko tutkimus ensisijaisesti muistettuun menneisyyteen vai muistelun nykyhetkeen, riippuu tutkijan kiinnostuksesta ja kysymyksenasettelusta. Tutkittaessa ”yksilöllisten muistelujen konstruointia koettua todellisuutta” (Korkiakangas 2006, 131) on ymmärrettävä niin ajallinen ja paikallinen konteksti kuin muistelun ja kerronnan merkityksetkin. Nämä lähtökohdat ovat keskeisiä sekä etnografiselle otteelle että muistitietotutkimukselle. Tutkimuksen aiheen ja aikakerrosten kontekstoinnissa ja hahmottamisessa voidaan käyttää olemassaolevan historian tutkimuksen rinnalla esimerkiksi kaunokirjallisuutta, valokuvia, elokuvia ja muuta populaarikulttuuria tai aikalaislähteitä. Tutkimuksen kohde voi olla menneisyydessä, mutta sinne katsotaan aina nykyhetkestä käsin ja tutkimuksen kirjoittamisen kontekstissa. (Esim. Hytönen 2016; Helsti 2000.) Kyse ei ole vain tutkijan menneisyyden merkityksiä koskevista tulkinnoista vaan myös kertojan omista tulkinnoista siitä, mitä hänelle on tapahtunut ja mitä hän on kokenut. Myös yksilön kokemuksen suhde kollektiiviseen muistiin tai jaettuun kertomukseen on usein tärkeä osa muistitiedon analyysia.

Uudenlainen kiinnostus materiaalisuuteen on ilmennyt viime aikoina humanististen ja yhteiskuntatieteiden kentällä, mikä näkyy myös muistitietotutkimuksen ja etnografian menetelmissä. Sekä etnografitt että muistitietotutkijat ovat käyttäneet esimerkiksi muistoesineitä tai valokuvia haastattelutilanteiden yhteydessä herättelemässä keskustelua ja muistoja (ks. esim. Freund & Thomson 2011a; De Nardi 2016). Myös esineiden ja valokuvien omaehtoista käyttöä ja merkityksellistämistä ilman tutkijan aloitetta on tutkittu samoin kuin muistelun kielellisten ja materiaalien aspektien vuorovaikutusta (esim. Hirsch 1997; Langford 2001; Freund & Thomson 2011b; Kuusisto-Arponen & Savolainen 2016; Alonso Rey 2016; Savolainen & Lukin & Heimo 2020). Esimerkiksi Natalia Alonso Rey (2016) on tuonut esille, että valokuvan kautta on

mahdollista tuoda jotain omasta menneisyydestä osaksi nykyisyyttä esimerkiksi asettamalla kehystetty valokuva esille, ”käsietäisyydelle”. Valokuvat todistavatkin menneen ja nykyisen välisestä yhteydestä, minkä lisäksi muistelussa niiden kautta rakennetaan ja tulkitaan menneisyyden merkityksiä ja sosiaalisia suhteita (Hirsch 1997). Muistelukerronnassa tämä esineiden ja valokuvien kyky edustaa ja tuoda menneisyyttä nykyhetkeen näkyy usein ajallisenä monikerroksisuutena. Siinä missä kerronta usein perustuu ajalliseen peräkkäisyyteen eli siihen, että tapahtumat seuraavat toisiaan, esineillä ja valokuvilla on kyky rikkoa tätä logiikkaa synnyttämällä assosiaatioita moniin eri aikoihin ja tuomalla menneisyyttä nykyhetkeen. Tämä luo muistelukerrontaan ajallista monikerroksisuutta (Kuusisto-Arponen & Savolainen 2016).

Sekä etnografisessa lähestymistavassa että muistitietotutkimuksessa on keskeistä reflektoida tutkijan roolia tiedon tuottamiseen, analyysin kirjoittamiseen ja aineiston muodostamiseen liittyvien intersubjektiiivisten suhteiden näkökulmasta. Etnografiseen lähestymistapaan verrattuna muistitietotutkimuksessa on kuitenkin painottunut tekstien, kuten haastatteluissa tuotetun puheen tai muistelukirjoitusten, analysointi joko nykyhetkessä tapahtuvana toimintana, kerrontana tai tietona menneisyydestä. Etnografisessa lähestymistavassa diskursseja, toimintaa sekä sosiaalisia suhteita on taas hahmotettu tarkastelemalla sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita ja yhteisöjä. Muistitietotutkimukseen verrattuna etnografisessa tutkimuksessa tutkija viettää usein pidempiä ajanjaksoja kentällä tutkimuskumppaneiden kanssa. Siinä missä etnografinen tutkimus usein pyrkii muodostamaan kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä tai tutkittavan yhteisön näkökulmista, muistitietotutkimuksen tavoitteena on usein nostaa esiin erilaisia tulkintoja ja ääniä sekä aiemmin piiloon jääneitä kokemuksia ja käsityksiä menneisyydestä. Tämä on muistitietotutkimuksessa tarkoittanut esimerkiksi sodan hävinneen osapuolen (esim. Peltonen 1996), naisten (esim. Hytönen 2014) tai vähemmistöjen (Taavetti 2018; Tuori & Muir & Illman tässä teoksessa; Juvonen & Taavetti tässä teoksessa) näkökulmia.

Usein muistitietotutkimuksessa tutkija vaikuttaa keskeisesti tutkimusaineiston, esimerkiksi muistelupuheen tuottamiseen ja sen sisältöjen määrittelyyn. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö muistitietoa

olisi olemassa ilman tutkijan panosta. Vaikka omaehtoista, tutkijan toiminnasta ja osallisuudesta riippumatonta muistamista on ollut aina, internetissä tapahtuva muistaminen ja historiantuottaminen on tuonut sen uudella tavalla näkyväksi ja julkiseksi (esim. Heimo 2014a; 2017). Etenkin omaehtoisen muistamisen ja historiantuottamisen tutkimukselle etnografisen lähestymistavan moniuloitteisen kontekstualisointiin pohjaavan otteen anti onkin ilmeinen.

Häilyviä rajoja

Muistitietotutkimuksen voi nähdä metodologis-teoreettisena lähestymistapana aineistoon ja tutkimuskohteeseen. Se on lähtökohtaisesti monitieteinen tapa analysoida tutkittavien ihmisten suhdetta itseensä, omaan paikkaansa yhteisössä sekä kerronnan suuntautumista niin menneisyyteen, nykyhetkeen kuin tulevaisuuteen. Siksi muistitietotutkimusta tekevät yhteistyössä monien tieteenalojen edustajat: etnologien ja folkloristien lisäksi esimerkiksi historiantutkijat ja antropologit. Muistitietotutkimuksen voikin nähdä monen tieteenalan risteyksenä, jossa käydään keskusteluja oppialaluokittelujen ja raja-aitojen yli. Tutkimussuuntauksen eklektisyyden ja heterogeenisyyden hahmottaminen sekä taustalla vaikuttavien erilaisten lähtökohtien reflektointi on tärkeää niin uusien metodologisten innovaatioiden syntymisen kuin erilaisesta lähtökohdasta tehdyn tutkimuksen hyödyntämisen ja ymmärtämisen kannalta.

Tässä luvussa on hahmotettu muistitietotutkimuksen suhdetta folkloristiikkaan, etnologiaan ja etnografiseen tutkimusotteeseen. Muistitietotutkimuksesta kiinnostuttiin suomalaisessa folkloristiikassa ja etnologiassa kulttuurien tutkimuksen oppialojen paradigmojen muutosten myötä, kun molemmilla tieteenaloilla käännyttiin pois kansakunnan rakentamiseen liittyvästä tiedonintressistä. Folkloristiikassa alettiin tarkastella ja purkaa folklore- ja kansanperinne-termejä ja niiden kautta jäsenettyjen ilmiöiden muinaisuutta ja ideologisuutta sekä keskityttiin omaehtoiseen ilmaisuun tilannekohtaisena ja luovana kommunikaationa, etnologiassa puolestaan siirryttiin agraarista kansankulttuurista kau-

pungissa asuvien ja erilaisten pienyhteisöjen jäsenten arkeen ja kokemuksiin. Sekä folkloristista että etnologista muistitiedon tuottamista ja tutkimusta leimaa tyypillisesti etnografinen tutkimusote, jonka kautta muistoja, kerrontaa ja kokemuksia analysoidaan suhteessa kulttuuriin kontekstiin sekä muistitiedon aikatasoihin.

Folkloristien ja etnologien näkökulmat muistitietoon eivät luonnollisesti kumpua ainoastaan folkloristiikasta ja etnologiasta, vaan laajemmista humanististen ja sosiaalitieteiden alueilla käydyistä monitieteisistä ja ikaikaisista keskusteluista kertomuksesta, representaatiosta, materiaalisuudesta sekä yksilön ja yhteisön (tai kulttuurin) suhteesta. Kaiken kaikkiaan viimeaikainen muistitietotutkimus on luonteeltaan hyvin monista tutkimussuuntauksista ja tieteenalaperinteistä ammentavaa. Tämä eklektisyys antaa aiheen myös kysyä, missä määrin folkloristisen ja etnologisen muistitietotutkimuksen välillä voidaan ylipäätään havaita eroja. Tutkimukset ja tutkijat eivät enää paikannu ainoastaan vakiintuneille tieteenaloille tai suhteessa niiden yhdistelmiin, vaan myös lähtökohtaisesti monitieteisille muistitietotutkimuksen, kulttuurisen muistitutkimuksen tai kulttuuriperinnön tutkimuksen kaltaisille alueille. Tieteidenvälisyydestä huolimatta folkloristiikkaan tai etnologiaan paikantuvien muistitietotutkimusten välillä voidaan hahmottaa painotuseroja. Kenties ilmeisin näistä on folkloristien huomion suuntautuminen ilmaisun välineisiin, tapoihin ja lajeihin kommunikaation ja merkityksen muodostamisen näkökulmasta ja etnologien huomion kohdistuminen yksilön ja yhteisön kokemukseen sekä niiden suhteeseen. Tutkijasta riippuen tutkimusten käsitteet ja teoreettiset taustat voivat olla hyvinkin samankaltaisia.

KIRJALLISUUS

- Alonso Rey, Natalia 2016: *Memory in Motion. Photographs in Suitcases*. Teoksessa: Palmberger, Monika & Tošić, Jelena (toim.) *Memory on the Move. Experiencing Mobility, Rethinking the Past*. Palgrave MacMillan, Lontoo, 101–125.
- Anttonen, Pertti 2005: *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/sff.15>

- Bamberg, Michael 2006: Stories. Big and Small. Why do We Care? *Narrative Inquiry* 16:1, 139–147. <https://doi.org/10.1075/ni.16.1.18bam>
- Bamberg, Michael & Georgakopoulou, Alexandra 2008: Small Stories as a New Perspective in Narrative and Identity Analysis. *Text & Talk* 28:3, 377–396. <https://doi.org/10.1515/TEXT.2008.018>
- Bauman, Richard 1972: Differential Identity and the Social Base of Folklore. Teoksessa: Paredes, Américo & Bauman, Richard (toim.) *Toward New Perspectives in Folklore*. University of Texas Press, Austin, 31–41.
- Bauman, Richard 2008: The Philology of the Vernacular. *Journal of Folklore Research* 45:1, 29–36. <https://doi.org/10.2979/JFR.2008.45.1.29>
- Erl, Astrid & Rigney, Ann (toim.) 2009: *Mediation, Remediation, and the Dynamics of Cultural Memory*. Walter de Gruyter, Berlin & New York.
- Fenske, Michaela 2007: Micro, Macro, Agency. Historical Ethnography as Cultural Anthropology Practice. *Journal of Folklore Research* 44:1, 67–99. <https://doi.org/10.2979/JFR.2007.44.1.67>
- De Nardi, Sarah 2016: *The Poetics of Conflict Experience. Materiality and Embodiment in Second World War Italy*. Routledge, Abingdon. <https://doi.org/10.4324/9781315308876>
- Fingerroos, Outi 2010: *Karjala utopiana*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 25–48.
- Fingerroos, Outi & Hämäläinen, Niina & Savolainen, Ulla 2020: Mikä vernakulaari? *Elore* 27:1, 4–14. <https://doi.org/10.30666/elore.95523>
- Freund, Alexander & Thomson, Alistair 2011a: Introduction. Oral History and Photography. Teoksessa: Freund, Alexander & Thomson, Alistair (toim.) *Oral History and Photography*. Palgrave Macmillan, New York, 1–23. https://doi.org/10.1057/9780230120099_1
- Freund, Alexander & Alistair Thomson (toim.) 2011b: *Oral History and Photography*. Palgrave Macmillan, New York. <https://doi.org/10.1057/9780230120099>
- Geertz, Clifford 1973: *The Interpretation of Cultures. Selected Essays by Clifford Geertz*. Basic Books, New York.
- Goldstein, Diane E. & Shuman, Amy 2012: The Stigmatized Vernacular. Where Reflexivity Meets Untellability. *Journal of Folklore Research* 49:2, 113–126. <https://doi.org/10.2979/jfolkres.49.2.113>
- Heimo, Anne 2010a: *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Heimo, Anne 2010b: *Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tulkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia*. *Lectio praecursoria Turun yliopistossa* 8.5.2010. *Elore* 17:2, 138–143. <https://doi.org/10.30666/elore.78881>
- Heimo, Anne 2014a: Omaehtoista historiantuottamista. Pohdintoja folkloristiikan suhteesta historiaan: yhteyksiä, katkoksia ja jatkumoa. *Elore* 21:2. <https://doi.org/10.30666/elore.79158>
- Heimo, Anne 2014b: The 1918 Finnish Civil War Revisited. The Digital Aftermath. *Folklore* 57, 141–168. <https://doi.org/10.7592/FEJF2014.57.heimo>

- Heimo, Anne 2016: Nordic-Baltic oral history on the move. *Oral History Journal* 44:2, 37–46.
- Heimo, Anne 2017: The Italian Hall Tragedy, 1913. A Hundred Years of Remediated Memories. Teoksessa: Törnquist-Plewa, Barbara & Sindbæk Andersen, Tea (toim.) *The Twentieth Century in European Memory. Transcultural Media and Reception*, 240–267. Brill, Leiden. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004352353_012
- Helsti, Hilikka 2000: *Kotisyntyneiden aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hiltunen, Kaisa & Sääskilahti, Nina 2017: Post Memory and Cinematic Affect in *The Midwife*. *Journal of Aesthetics and Culture* 9:1. <https://doi.org/10.1080/20004214.2016.1273594>.
- Hirsch, Marianne 1997: *Family Frames. Photography, Narrative, and Postmemory*. Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Hytönen, Kirsi-Maria 2013: Hardworking women. Nostalgia and women's memories of paid work in Finland in 1940s. *Oral History* 42:2, 87–99.
- Hytönen, Kirsi-Maria 2014: "Ei elämääni lomaa mahtunut". *Naisten muistelukerrontaa palkkatyöstä talvi- ja jatkosotien ja jälleenrakennuksen aikana*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Hytönen, Kirsi-Maria 2016: Tutkija aikamatkustajana. Mennyt, nykyhetki ja tulevaisuus keruukilpailuvastauksissa. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria & Ekrem, Carola (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, Helsinki, 301–337.
- Hytönen, Kirsi-Maria & Malinen, Antti 2018: 'Cos I'm a Survivor'. Narratives of coping and resilience in recollections of difficult childhood in post-war Finland. *Ethnologia Fennica* 45, 55–78. <https://doi.org/10.23991/ef.v45i0.65535>
- Kalela, Jorma 1984: Muistitietotutkimus ja historialliike. *Kotiseutu* 75:1, 4–5.
- Kalela, Jorma 1993: *Aika, historia ja yleisö. Kirjoituksia historian tutkimuksen lähtökohdista*. Turun yliopisto, Turku.
- Kinnunen, Anna 2013: Kerronnan kiinnittyminen kulttuuriin: valta- ja vastanarratiivit. *Elore*, 20:2. <https://doi.org/10.30666/elore.79086>.
- Knuutila, Seppo 1984: Mitä sivakkalaiset itsestään kertovat. Kansanomaisen historian tutkimuskoe. Teoksessa: Rannikko, Pertti & Oksa, Jukka & Kuikka, Matti & Knuutila, Seppo & Heikkinen, Kaija & Eskelinen, Heikki (toim.) *Yhteiskunta kylässä. Tutkimuksia Sivakasta ja Rasimäestä*. Joensuun yliopisto, Joensuu, 131–155.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa 2017: Muistelun monet muodot. Kertomus, kehollisuus ja hiljaisuus paikan tietämisen tapoina. *Elore* 24:1. <https://doi.org/10.30666/elore.79278>
- Korkiakangas, Pirjo 1996: *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työntöön ja leikkien muistelussa*. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Korkiakangas, Pirjo 1999: Muisti, muistelu, perinne. Julkaisussa: Lönnqvist, Bo & Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 155–176.
- Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 120–144.

- Kortelainen, Kaisu 2008: *Penttilän sahayhteisö ja työläisyys. Muistitietotutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Koskinen, Inkeri 2015: *Changing Research Communities. Essays on Objectivity and Relativism in Contemporary Cultural Research*. PhD dissertation. University of Helsinki, Helsinki.
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2014: *Her Own Worth. Negotiation of Subjectivity in the Life Narrative of a Female Labourer*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.21435/sfe.16>
- Koskinen-Koivisto, Eerika 2016: Negotiating the Past at the Kitchen Table. Nostalgia as Narrative Strategy. *Journal of Finnish Studies*, 19:2, 7–23.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Marander-Eklund, Lena 2016: Pienten ja suurten kertomusten suhde henkilökohtaisen kerronnan analyysin välineinä. Teoksessa: Jouhki, Jukka & Steel, Tytti (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, Helsinki.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Thomas, Suzie 2018: Remembering and Forgetting, Discovering and Cherishing. Engagements with Material Culture of War in Finnish Lapland. *Ethnologia Fennica* 45, 28–54. <https://doi.org/10.23991/ef.v45io.60647>
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Seitsonen, Oula 2019: Landscapes of Loss and Destruction: Sámi Elders' Childhood Memories of the Second World War. *Ethnologia Europaea* 49:1, 24–40. DOI: <https://doi.org/10.16995/ee.816>
- Kotilainen, Sofia 2018: Monikerroksisten muistelu- ja tallennusprosessien vaikutus muistitiedon tulkintaan etnografisessa historian tutkimuksessa. Teoksessa: Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, Helsinki. 153–181.
- Kurki, Tuulikki 2002: *Heikki Meriläinen ja keskusteluja kansanperinteestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kuusi, Hanna 2007: Nostalginen 1950-luku kulttuurimarkkinoilla. Teoksessa: Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) *Menneisyys on toista maata*. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Helsinki, 127–141.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Savolainen, Ulla 2016: The Interplay of Memory and Matter. Narratives of Former Finnish Karelian Child Evacuees. *Oral History* 44:2, 59–68.
- Langford, Martha 2001: *Suspended Conversations. The Afterlife of Memory in Photographic Albums*. McGill-Queen's University Press, Montreal.
- Laurén, Kirsi M. 2018: From Silence to Recovery. Traumatic Home Front Memories of the Soviet Partisan War in Finland. *Ethnologia Fennica* 45, 4–27. <https://doi.org/10.23991/ef.v45io.66043>
- Latvala, Pauliina 2005: *Katse menneisyyteen. Folkloristinen tutkimus suvun muistitiedosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Lehtonen, Juhani U.L. 2005: Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, Helsinki, 11–24.
- Lennartsson, Rebecka 2011: Notes on 'Not Being There'. Ethnographic Excursions in Eighteenth-Century Stockholm. *Ethnologia Europaea* 41:1, 105–116. <https://doi.org/10.16995/ee.1081>

- Lukin, Karina 2010: *Elämän ja entisyyden maisemat. Kolgujev nenetsien arjessa, muistelussa ja kerronnassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Löfgren, Orvar 1997: Scenes from a Troubled Marriage. Swedish Ethnology and Material Culture Studies. *Journal of Material Culture* 2:1, 95–113. <https://doi.org/10.1177/135918359700200105>
- Löfgren, Orvar 2012: Material Culture. Teoksessa: Hasan-Rokem, Galit & Bendix, Regina (toim.) *A Companion to Folklore*. Wiley-Blackwell, Malden (MA), 169–183. <https://doi.org/10.1002/9781118379936.ch9>
- Lönnqvist, Bo 1999: Mitä etnologia on? Teoksessa: Lönnqvist, Bo & Kiuru, Elina & Uusitalo, Eeva (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 13–33.
- Marander-Eklund, Lena 2014: *Att vara hemma och fru. En studie av kvinnligt liv I 1950-talets Finland*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.
- Murchison, Julian 2010: *Ethnography Essentials. Designing, Conducting, and Presenting Your Research*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Naarminen, Niina 2018: *Naurun voima. Muistitietotutkimus huumorin merkityksistä Tikakosken tehtaan paikallisyhteisössä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ry, Tampere.
- Noyes, Dorothy 2012: The Social Base of Folklore. Teoksessa: Hasan-Rokem, Galit & Bendix, Regina (toim.) *A Companion to Folklore*. Wiley-Blackwell, Malden (MA), 13–30. <https://doi.org/10.1002/9781118379936.ch1>
- Olsson, Pia 1999: *Eteen vapahan valkean Suomen. Kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939*. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 1996: *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 2003: *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 2009: Memories and Silences. On the Narrative of an Ingrian Gulag Survivor. Teoksessa: Adler, Nanci & Leydesdorff, Selma & Chamberlain, Mary & Neyzi, Leyla (toim.) *Memories of Mass Repression. Narrating Life Stories in the Aftermath of Atrocity*. Transaction Publishers, New Brunswick, 61–79. <https://doi.org/10.4324/9780203785829-4>
- Pink, Sarah 2009: *Doing Sensory Ethnography*. Sage, Lontoo. <https://doi.org/10.4135/9781446249383>
- Portelli, Alessandro 1991: *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories. Form and Meaning in Oral History*. State University of New York Press, Albany.
- Pöysä, Jyrki 1997: *Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pöysä, Jyrki 2009: Positiointiteoria ja positiointianalyysi. Uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. Teoksessa: Hägg, Samuli & Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa (toim.) *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 314–343.

- Pöysä, Jyrki 2015: *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Rastas, Anna 2010: Haastatteluaineistojen moninaiset tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa: Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere, 64–89.
- Salmi-Niklander, Kirsti 2004: *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Salmi-Niklander, Kirsti 2009: Pienet kertomukset, suuret merkitykset. Kerronta, identiteetti ja vuorovaikutus käsikirjoitetuissa lehdissä. *Kasvatus & aika* 3:1, 7–23. <https://journal.fi/kasvatusjajaika/article/view/68077>
- Savolainen, Ulla 2015: *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Savolainen, Ulla 2017a: Tellability, Frame and Silence. The Emergence of Internment Memory. *Narrative Inquiry* 27:1, 24–46. <https://doi.org/10.1075/ni.27.1.o2sav>
- Savolainen, Ulla 2017b: The Return. Intertextuality of Reminiscing of Karelian Evacuees in Finland. *Journal of American Folklore* 130: 516, 166–192. <https://doi.org/10.5406/jamerfolk.130.516.0166>
- Savolainen, Ulla 2020: Points and Poetics of Memory. (Retrospective) Justice in Oral History Interviews of Former Internees. *Memory Studies* 13:6, 1020–1035. <https://doi.org/10.1177/1750698018806946>
- Savolainen, Ulla & Lukin, Karina & Heimo, Anne 2020: Omaehtoisen muistamisen materiaalisuus ja monimediaisuus. Muistitietotutkimus ja uusmaterialismi. *Elore* 27:1, 60–84. <https://doi.org/10.30666/elore.89039>
- Seljamaa, Elo-Hanna & Siim, Pihla Maria 2016: Where Silence Takes Us, if We Listen to It. *Ethnologia Europaea* 46:2, 5–13. <https://doi.org/10.16995/ee.1184>
- Snellman, Hanna 1996: *Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä*. Pohjoinen, Oulu.
- Strandén, Sofie 2013: "I eld, i blod, i frost, i svält". Möten med veteraners, lottors och sjuksköterskors berättande om krig. Åbo akademi, Turku.
- Sääskilahti, Nina 1997: *Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Sääskilahti, Nina 2013: Ruptures and Returns. From Loss of Memory to the Memory of a Loss. *Ethnologia Fennica* 40, 40–53.
- Sääskilahti, Nina 2016: Konfliktinjälkeiset kulttuuriympäristöt, muisti ja materiaalisuus. *Tahiti: taidehistoria tieteessä* 2016/1.
- Taavetti, Riikka 2018: *Queer Politics of Memory. Undisciplined Sexualities as Glimpses and Fragments in Finnish and Estonian Pasts*. University of Helsinki, Helsinki.
- Turunen, Arja 2016: "I Am a Skirt Person". Resistance to Women's Trouser Fashion in Oral History Narratives. *Ethnologia Scandinavica* 46, 56–69.
- Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuksetuotusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vanha-Similä, Maria 2017: *Yhtiöön, Yhtiöön! Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Suomen Muinaismuistoyhdistys, Helsinki.